

Червякова Ольга Володимирівна,
д. держ. упр., доц., головний науковий співробітник,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
м. Київ
ORCID 0000-0002-4368-5324

УДК 351

doi:10.34213/tp.19.02.15

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНІХ ВПЛИВІВ: ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Проаналізовано фактори зовнішніх впливів на економічні аспекти розвитку країни. Встановлено, що фактори зовнішнього впливу на державне регулювання економіки мають як позитивні, так і негативні наслідки. Одним з найсуттєвіших негативних наслідків є загострення проблем у сфері державних фінансів. Запропоновано науково обґрунтовані підходи щодо державного регулювання економічної сфери, які дають можливість інтегруватись у сучасний світовий простір без додаткових ризиків.

Ключові слова: державне управління, державне регулювання, зовнішні впливи, економіка, розвиток.

Постановка проблеми. У сучасних умовах держава як основний регулятор економічних процесів втрачає можливості одноособово контролювати економічні процеси всередині країни через уніфікацію та стирання кордонів, що значно підриває основи державної регуляторної політики. Це свідчить про необхідність змінюватися й адаптуватися до нових вимог, що диктують глобалізаційні тенденції.

Для України ця проблема є особливо актуальною через те, що вітчизняна економічна система є недостатньо адаптованою до посилення зовнішніх впливів. Прагнучи якнайшвидше інтегруватись у світову економічну систему, слід враховувати що цей процес містить значні ризики, пов'язані з тим, що, відкриваючи вітчизняний ринок для імпорتنих товарів, національні товаровиробники не зможуть вийти на аналогічні ринки зарубіжних країн. Подолати такі негативні тенденції можливо лише шляхом зміни підходів, що використовуються державою в регулюванні економіки, як реакцією на зовнішні впливи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті враховано фундаментальні положення щодо забезпечення розвитку економіки країни, стало-го економічного розвитку, які були розроблені науковцями світового рівня – Д. Гелдом [3], Мак-Грю Е. [3], Д. Годблаттом [3], Д. Перрфтоном [3], Дж. Стігліцем [9, 11], А. Сеном [9], Ж.-П. Фітуссі [9] та ін. Серед вітчизняних науковців значну увагу аспектам державного регулювання економіки приділяють, зокрема, Т. Кельдер [2], В. Грубась [2], Г. Третяк [5], К. Білшук [5], Р. Войтович [6], О. Григор [7], Я. Столярчук [8], О. Чечель [10] та ін.

Попри різнобічне дослідження проблематики державного регулювання економіки в контексті зовнішніх впливів, окремі питання все ще залишаються недостатньо висвітленими в науковій літературі. Наприклад, потребують подальшого розгляду окремі аспекти економічного розвитку країни щодо визначення балансу між достатнім рівнем глобалізації, з одного боку, та захистом національних інтересів – з іншого.

Метою цієї статті є аналіз зовнішніх впливів на економічні аспекти розвитку країни та науково-обґрунтовані підходи щодо державного регулювання економічної сфери.

© Червякова О. В., 2019

Виклад основного матеріалу. На сьогодні процес глобалізації характеризується тим, що він усе більше впливає на державне регулювання окремих країн. При цьому сама держава як суб'єкт регулювання не може впливати на глобалізаційні тенденції, а лише виходить із тих рішень, що приймаються іншими суб'єктами на великій відстані. Головною ознакою процесу глобалізації є те, що географічна віддаленість між окремими країнами стає все менш значущою, як і територіальні межі. Таким чином, прибираються не лише фізичні, але й економічні кордони [1, с. 423].

До основних чинників зовнішніх впливів, які свідчать про необхідність трансформації підходів до державного регулювання економіки, можна віднести:

- перехід від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства, у якому базовим ресурсом є інформація;
- суттєве збільшення кількості країн (у глобальному масштабі), що застосовують ринкову модель економіки;
- посилення глобалізаційних та інтернаціоналізаційних процесів в економіці;
- втрата державою контролю внутрішніх процесів в економіці через посилення впливу кризових явищ на глобальному рівні;
- збільшення кількості інституцій, здатних впливати на регулювання економіки у глобальному масштабі;
- збільшення розмірів і масштабів впливу інтеграційних міждержавних об'єднань, що призводить до деформації територіальних та/або економічних меж окремих країн;
- розширення переліку суб'єктів міжнародних економічних відносин (регіональних утворень, неурядових організацій, транснаціональних компаній, міжнародних організацій, інших неформальних центрів, у яких приймаються рішення глобального характеру), здатних впливати на державну політику щодо регулювання національної економіки;
- суттєве обмеження монополії держави з реалізації регуляторної функції, що призводить до зсуву співвідношення повноважень із національного рівня на субнаціональний;
- взаємозв'язки держави та недержавних інституцій глобального масштабу мають усе менш владний характер, поступаючися кооперативному [2, с. 150].

Таким чином, державне регулювання економіки в контексті зовнішніх впливів, це, по суті, регулювання за умов прозорих кордонів, посилення взаємодії та комунікації між різними суб'єктами міжнародних економічних відносин, які також приймають та реалізують власні управлінські рішення. Державне регулювання з посиленням глобалізації набуває більш умовного характеру, адже все більше підпорядковується міжнародним інститутам чи іншим суб'єктам, які мають вплив на міжнародну економічну систему, та тим правовим нормам, що нав'язуються або пропонуються ними.

Фактори зовнішнього впливу на країну, пронизуючи внутрішньодержавну сферу через економічні, правові, інформаційні, а також інші канали, трансформують саму сутність державного регулювання. У результаті цього традиційні державні регуляторні функції в економічній сфері, що були характерними раніше, зазнають суттєвих змін. Зокрема, реалізація мінімальних функцій державного регулювання щодо створення нормативно-правової

бази, необхідної для суб'єктів господарювання, забезпечення захисту конкуренції на ринку, підтримання на необхідному для розвитку економіки рівня кількості грошової маси, подолання або принаймні зменшення впливу екстерналій, забезпечення створення суспільних благ є необхідною, але в сучасних умовах недостатньою умовою економічного розвитку держави.

Для того щоб визначити, наскільки певна країна є інтегрованою в глобалізаційний процес, починаючи з 2002 р. використовують Індекс рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization). Цей індекс за своїм змістом є комбінованим показником і дозволяє оцінювати масштаби інтеграції певної країни у світовий простір та порівняти різні країни за його компонентами. В основу цього показника покладено суму таких складників: економічний, соціальний і політичний. Для кожного з наведених компонентів встановлено свій ваговий коефіцієнт, що складає, відповідно, 36, 39 і 25 %.

Щоб краще зрозуміти зміст економічної глобалізації, слід враховувати, що для індексу економічної глобалізації характерні такі виміри:

- 1) реальні потоки (матеріальні та фінансові);
- 2) бар'єри, що перешкоджають руху реальних потоків [3, с. 105].

Задекларувавши відкритість до глобалізаційних процесів, провідні країни світу досить часто застосовують заходи державного регулювання, спрямовані на зниження впливу глобалізації. Особливо це стосується економічної сфери. Оскільки одним із факторів визначення економічного компонента індексу КОФ є оцінка протекційних заходів та обмежень, можна констатувати, що політика лібералізації світової торгівлі, що декларується високорозвиненими країнами, на практиці досить часто порушується.

Починаючи з 2013 р., спостерігається тенденція до посилення масштабу інтеграції України до світового простору. Наприклад, у 2013 р. Україна посідала 47-ме місце за рівнем глобалізації, тоді як у 2017 – 43-тє [4]. Привертає увагу стрімке зростання показника економічної глобалізації з 2013-го по 2016 рр., а саме: 2013 р. – 64-тє місце, 2014 р. – 59-тє, 2015 р. – 56-тє, 2016 р. – 54-тє, але у 2017 р. спад до 63-го місця [4]. Це може бути обґрунтовано суттєвим розширенням міжнародних відносин в економічній сфері з іншими країнами, насамперед з Європейським Союзом. Поряд з тим, на нашу думку, таке зростання може містити також і загрози. Враховуючи те, що в останні роки Україна близько співпрацює з міжнародними фінансовими установами, насамперед з Міжнародним валютним фондом, виникає загроза часткової втрати можливостей повноцінного державного регулювання економіки.

Україна, як і більшість сучасних країн світу, зіштовхнулася з тим, що зміни глобального масштабу змушують державу виконувати попередньо непридатні їй функції, пов'язані, зокрема, з модернізацією економіки, підвищенням рівня конкурентоспроможності національного товаровиробника, зростанням інноваційного потенціалу, забезпеченням стійкості фінансової системи від кризових явищ, у т. ч. і глобального масштабу. Поряд з тим досягнення найбільш ефективних результатів державного регулювання в економічній сфері може бути забезпечено виключно в разі дотримання ринкових умов господарювання. Таким чином, одним з основних завдань сучасного державного регулювання має бути забезпечення ринкових прав і свобод підприємництва з одночасною реалізацією завдань, покликаних нівелювати вплив негативних глобалізаційних тенденцій на національну економіку.

На державу в контексті зовнішніх впливів також покладено суттєву відповідальність у сферах: налагодження зовнішньоторговельних зв'язків на світовому рівні, підтримання оптимального для торговельної політики рівня валютного курсу національної грошової одиниці, контролювання експорту не лише товарів, але й капіталів. Тож, трансформаційні процеси також відбуваються у державному регулюванні інших, окрім фінансової, сфер економіки, насамперед зовнішньої торгівлі.

Можна стверджувати, що фактори зовнішнього впливу на державне регулювання економіки мають як позитивні, так і негативні наслідки. Одним із найсуттєвіших негативних наслідків є загострення проблем у сфері державних фінансів. В останні десятиріччя чітко простежується тенденція до розбалансованості національних бюджетів, причому це стосується як країн, економіка яких лише переходить до ринкової, так і високорозвинених країн [5, с. 15, 126].

Одним із пояснень такої ситуації може бути саме зростання впливу глобальних економічних процесів. Розширення можливостей інтеграційних утворень, розвиток глобального фондового ринку, зростання кількості міжнародних фінансових інституцій – усе це в підсумку призводить до того, що окремі країни за неспроможності забезпечити баланс державних фінансів у тому чи іншому вигляді звертаються по міжнародну допомогу. Підсумком такої політики є зростання державного боргу та часткова втрата суверенітету щодо здійснення державного регулювання національної економіки, адже кредитори отримують додаткові важелі впливу на внутрішньоекономічні процеси всередині країни.

Саме тому, на нашу думку, для України першочерговою є трансформація самих підходів до державного регулювання, що не лише забезпечить ефективність перебудови застарілої бюрократичної системи, але й дасть можливість інтегруватись у сучасний світовий простір без додаткових ризиків. Основними напрямками, що мають першочерговий характер, у цьому контексті мають бути:

- орієнтування під час прийняття державно-регуляторних рішень в економічній сфері на конкретні результати (ефективність, рентабельність, продуктивність тощо);

- введення чітко визначених індикаторів, які б дозволили оцінити результати від вкладених фінансових ресурсів наприкінці (програмно-цільовий метод фінансування);

- зниження витрат на здійснення державно-регуляторних функцій шляхом оптимізації чисельності персоналу, зниження обсягів необхідних ресурсів;

- застосування методів дерегуляції, удосконалення механізмів моніторингу та контролю, збільшення відкритості та прозорості державного регулювання;

- активне упровадження в державне регулювання децентралізації та використання принципу субсидіарності, який передбачає зміщення центру прийняття управлінських рішень і перерозподілу фінансових ресурсів на рівень, що є найбільш наближеним до споживачів;

- трансформація внутрішньої будови державного регулювання шляхом створення сучасних, мобільних, конкурентоспроможних напівавтономних агентств, які, на відміну від громіздких структур, що існують, зможуть більш ефективно виконувати покладені на них функції;

- перетворення чинної на сьогодні системи закупівлі та надання суспільних благ (товарів чи послуг) – шляхом відокремлення функції закупівлі

від функції надання, через застосування новітніх ефективних систем, які дозволять забезпечити конкурентоспроможність у цій сфері та оптимізувати державні витрати.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Було проаналізовано фактори зовнішніх впливів на економічні аспекти розвитку країни, серед яких, зокрема: перехід від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства, у якому базовим ресурсом є інформація; суттєве збільшення кількості країн, що застосовують ринкову модель економіки; посилення глобалізаційних та інтернаціоналізаційних процесів в економіці; втрата державою контролю над внутрішніми процесами в економіці; збільшення кількості інституцій, здатних впливати на регулювання економіки; збільшення розмірів і масштабів впливу інтеграційних міждержавних об'єднань, що призводить до деформації територіальних та/або економічних меж окремих країн; розширення переліку суб'єктів міжнародних економічних відносин, здатних впливати на державну політику щодо регулювання національної економіки; суттєве обмеження монополії держави на реалізацію регуляторної функції; взаємозв'язки держави та недержавних інституцій глобального масштабу.

За результатами проведеного аналізу пропонуються науково обґрунтовані підходи щодо державного регулювання економічної сфери, які дають можливість інтегруватись у сучасний світовий простір без додаткових ризиків.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (гол.) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 7 : Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія : І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. 764 с.
2. Кельдер Т. Л., Грубась В. В. Державне регулювання міжнародної економічної діяльності в умовах глобалізації. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 1(5). С. 148–153.
3. Гелд Д., МакГрю Е., Годблатт Д., Перрфтон Д. Глобальні трансформації: політика, економіка, культура / пер. з англ. В. Куратського та В. Сікори. Київ : Фенікс, 2003. 580 с.
4. Globalization Index (KOF). URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.
5. Третяк Г. С., Бліщук К. М. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с.
6. Войтович Р. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції. *Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2013. № 2. С. 14–23.
7. Григор О. О. Оцінка рівня глобалізації та аналіз рівня відкритості України світовому господарству. *Економіка та держава*. 2010. № 10. С. 104–106.
8. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку : монографія. Київ : КНЕУ, 2009. 302 с.
9. Стиглиц Д., Сен А., Фитусси Ж.-П. Неверно оценивая нашу жизнь. Почему ВВП не имеет смысла? Доклад Комиссии по измерению эффективности экономики и социального прогресса / пер. с англ. И. Кушнарева; науч. ред. пер. Т. Дробышевская. М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2016. 216 с.
10. Чечель О. М. Формування державної економічної політики в епоху глобальних трансформацій : монографія. Київ : НВП "Інтерсервіс", 2011. 320 с.
11. Joseph E. Stiglitz. *Globalization and its Discontents*. W.W. Norton & Company. New York, London. 2002.

References

1. *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedia of Public Administration]. (2011). Kiev: NAPA [in Ukraine].
2. Kelder, T., Hrubas, V. (2010). *Derzhavne rehulyuvannya mizhnarodnoyi ekonomichnoyi diyalnosti v umovakh hlobalizatsiyi* [State regulation of international economic activity in the

conditions of globalization]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 1 (5), 148–153 [in Ukraine].

3. Geld, D., McGrew, E., Godblatt, D., Pearfton, D. (2003). *Hlobalni transformatsiyi: polityka, ekonomika, kultura* [Global transformations: politics, economics, culture]. Kyiv: Phoenix [in Ukraine].

4. Globalization Index (KOF). URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

5. Tretyak, G. (2011). *Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky ta ekonomichna polityka*. Lviv: LRIPA NAPA [in Ukraine].

6. Voitovich R. (2013). *Modernizatsiya derzhavnogo upravlinnya v umovakh hlobalnoyi intehratsiyi* [Modernization of public administration in the conditions of global integration]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny*, 2, 14–23 [in Ukraine].

7. Grigor, O. O. (2010). *Otsinka rivnya hlobalizatsiyi ta analiz rivnya vidkrytosti Ukrayiny svitovomu hospodarstvu* [Estimation of the level of globalization and analysis of Ukraine's level of openness to the world economy]. *Ekonomika ta derzhava*, 10, 104–106 [in Ukraine].

8. Stolyarchuk, Ya. M. (2009). *Hlobalni asyetryi ekonomichnoho rozvytku*. Kyiv: KNEU [in Ukraine].

9. Stiglitz, D., Sen, A., and Fitoussi, J.-P. (2016). *Neverno otsenivaya nashu zhizn': Pochemu VVP ne imeyet smysla? Doklad Komissii po izmereniyu effektivnosti ekonomiki i sotsial'nogo progressa* [Incorrectly assessing our life: Why does not GDP make sense? Report of the Commission on measuring the effectiveness of the economy and social progress]. Moscow: Gaidar Institute Publishing House [in Russia].

10. Chechel, O. (2011). *Formuvannya derzhavnoyi ekonomichnoyi polityky v epokhu hlobalnykh transformatsiy*. Kyiv: LLC Scientific-Production Enterprise "Interservis" [in Ukraine].

11. Joseph, E. Stiglitz (2002). *Globalization and its Discontents*. New York ; London: W.W. Norton & Company.

Chervyakova O. V., *Doctor of Public Administration, Assistant Professor, Chief Researcher Legislation Institute of The Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv*
ORCID 0000-0002-4368-5324

STATE REGULATION IN THE CONTEXT OF EXTERNAL EXPOSURE: THE ECONOMIC ASPECTS OF COUNTRY DEVELOPMENT

The article analyzes the factors of external influences on the economic aspects of a country's development, among which, in particular: the transition from an industrial to a post-industrial (informational) society, in which the basic resource is information; a significant increase in the number of countries that use the market model of the economy; strengthening globalization and internationalization processes in the economy; loss of state control over internal processes in the economy; an increase in the number of institutions capable of influencing the economy regulation; the increase in the size and scale of the influence integration interstate associations leads to the deformation of the territorial and / or economic borders individual countries; expansion of the subjects list of international economic relations that can influence the state policy on the national economy regulation; substantial limitation of the state monopoly on the implementation the regulatory function; the relationship of the state and non-state institutions on a global scale.

The factors of external influence on state regulation of the economy have both positive and negative consequences. One of the most significant negative consequences is the exacerbation of problems in the field of public finance. In recent decades, there has been a clear tendency to imbalance in national budgets, and this applies both to countries whose economies are only moving towards a market and highly developed countries. As a result, there is an increase in public debt and a partial loss of sovereignty in the implementation of state regulation of the national economy, since creditors receive additional levers of influence on internal economic processes within the country.

The article proposes scientifically based approaches to state regulation of the economic sphere, which make it possible to integrate into the modern world space without additional risks.

Key words: public administration, government regulation, external influences, economy, development.

Надійшла до редколегії 15.05.2019 р.